

Dr hab. Ewa Kruk, prof. UMCS
Katedra Postępowania Karnego
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej
w Lublinie

Lublin, 9 sierpnia 2021 r.

Recenzja
rozprawy doktorskiej magister Beaty Bachurskiej
pt. *Referendarz sądowy w postępowaniu karnym*
(Rzeszów 2021)

1. Uwagi ogólne

Recenzowana rozprawa doktorska poświęcona została problematyce związanej z instytucją referendarza sądowego i jego roli w postępowaniu karnym. Obszar zagadnień związanych z tym tematem był i jest na tyle wąski oraz specjalistyczny, że do tej pory w polskiej nauce procesu karnego prezentowano tę instytucję (a dokładnie: wyłącznie wybrane problemy z tego zakresu) w znacznym stopniu jedynie w publikacjach naukowych w formie artykułowej. W polskiej literaturze prawniczej instytucja referendarza sądowego w postępowaniu karnym nie była przedmiotem całościowego opracowania o charakterze monograficznym, co niewątpliwie świadczy o pewnej słabości doktryny karnoprosesowej w porównaniu z nauką postępowania cywilnego, która dorobiła się już wcześniej monografii autorstwa A. Arkuszewskiej.

Z tej perspektywy podjęcie się przez mgr B. Bachurską zbadania problemu sformułowanego w tytule dysertacji w formie kompleksowego opracowania należy uznać za niezwykle ważne zarówno dla teorii, jak i praktyki stosowania prawa.

Tytuł pracy – *Referendarz sądowy w postępowaniu karnym* – wyznacza obrany przez Autorkę obszar eksploracji badawczej oraz ściśle określa płaszczyznę merytoryczną, na której Doktorantka zamierza owo zagadnienie zaprezentować.

Rozprawa doktorska obejmuje 312 stron, w tym 284 strony tekstu. Dysertację podzielono na następujące rozdziały: I. *Instytucja referendarza sądowego w polskim systemie prawnym* (s. 16–63); II. *Referendarz sądowy w wybranych obcych systemach prawnych* (s. 64–77); III. *Status prawny referendarza sądowego w polskim systemie prawnym* (s. 78–138); IV. *Pozycja referendarza sądowego w postępowaniu karnym* (s. 139–169); V. *Zakres*

kompetencji referendarza sądowego w postępowaniu karnym (s. 170–230); VI. Tryb wydawania władczych oświadczeń woli oraz podejmowania czynności przez referendarza sądowego (s. 231–246); VII. Kontrola nad działalnością referendarza sądowego (s. 247–255); VIII. Prawne konsekwencje nieprawidłowości w działaniu referendarza sądowego (256–264); IX. Udział referendarza sądowego w innych postępowaniach o charakterze represyjnym (265–277).

Część merytoryczną rozprawy poprzedza *Wstęp* (s. 9–15), a całościowe podsumowanie omówionych zagadnień zawarto w *Zakończeniu* (s. 278–284). W pracy ujęto także wykaz używanych w pracy skrótów (s. 8–9), spis wykorzystanej literatury (s. 285–296), wykaz netografii (s. 296–297), wykaz aktów prawnych (s. 298–306) oraz wykaz orzecznictwa (s. 306–312). Recenzowane opracowanie zawiera bogatą bibliografię tematu, która obejmuje 219 publikacji naukowych oraz orzecznictwo ETPC, TK, SN, NSA, WSA, SO (w tym: 6 wyroków ETPC, 26 wyroków TK, 39 postanowień SN, 18 wyroków SN, 14 uchwał składu 7 sędziów SN, 9 postanowień NSA, 7 wyroków NSA, 2 wyroki WSA oraz 3 wyroki SO).

Należy podkreślić przejrzysty i czytelny układ pracy. Podział na rozdziały (I–IX), a rozdziałów na punkty i podpunkty porządkuje i czyni klarownym zebrany materiał badawczy. W zasadzie zachowane są właściwe proporcje pomiędzy poszczególnymi rozdziałami oraz podrozdziałami. Obszerność treściowa kolejnych rozdziałów została zdeterminowana zakresem analizowanych zagadnień. Stąd uzasadnione jest, iż niektóre rozdziały (np. VIII oraz IX) w odróżnieniu do innych nie musiały być aż tak długie.

Na wstępie Autorka formułuje szczegółowe cele badawcze dysertacji doktorskiej: 1. „ukazanie statusu prawnego referendarza sądowego w ustawodawstwach wybranych państw europejskich oraz przyznanych mu uprawnień w procedurach innych gałęzi prawa”; 2. „określenie modelu instytucji referendarza sądowego w postępowaniu karnym na tle innych uczestników procesu karnego”; 3. „zaprezentowanie trybu podejmowania czynności oraz wydawania decyzji procesowych przez referendarza sądowego w procesie karnym”; 4. „określenie charakteru prawnego oraz skutków decyzji procesowych wydawanych przez referendarza sądowego”; 5. „przedstawienie szczegółowej analizy uregulowań dotyczących kontroli nad jego działalnością”. Ich zasadniczą rolą jest wskazanie ostatecznego celu rozprawy, to znaczy „określenie modelu instytucji referendarza sądowego na gruncie karnoprosesowym *de lege ferenda*”.

Doktorantka dobitnie i jasno sformułowała również główną wstępną tezę badawczą rozprawy, którą jest „jest ustalenie, jaką rolę pełni referendarz sądowy na tle obecnego modelu procesu karnego, z uwzględnieniem zagadnień porównowczoprawnych oraz regulacji

obowiązujących w innych postępowaniach represyjnych”. Zrealizowaniu wstępnej tezy głównej pomogły tezy szczegółowe skupione w następujących aspektach: 1. „założeń, które przyczyniły się wprowadzeniu referendarza sądowego, jako organu mającego przyczynić się do zwalczania przewlekłości sądowej, rozładowania niedoboru kadry sędziowskiej, stopniowego likwidowania zaległości oraz obniżania kosztów działalności sądów”; 2. „przyznanych referendarzowi sądowemu uprawnień wynikających z jego gwarancji niezależności i bezstronności”; 3. „oceny zgodności z gwarancjami konstytucyjnymi przyznanych referendarzowi sądowemu uprawnień”; 4. kompetencji referendarza sądowego w zakresie „podejmowania określonych kompetencji, które wiążą się z wydawaniem władczych oświadczeń woli, w tym również rozstrzygnięć procesowych”; 5 kontroli procesowej działalności referendarza sądowego „na gruncie konkretnego postępowania karnego, jak i kontroli sądowej, związanej z oceną jego działalności od strony administracyjnej”; 6. „prawnych konsekwencji nieprawidłowości w działalności referendarza sądowego na gruncie zarówno dyscyplinarnym, karnym, odszkodowawczym oraz procesowym, w razie dopuszczenia przez niego do przewlekłości postępowania” oraz 7. „ustalenia roli referendarza sądowego w innych postępowaniach o charakterze represyjnym, w tym w postępowaniu w sprawach o wykroczenia, wykonawczym oraz karnym skarbowym”.

Nie budzą zastrzeżeń kolejność prezentowanych zagadnień oraz wykorzystane przez Autorkę metody badawcze (dogmatycznoprawna, historyczna, prawnoporównawcza). Przedmiotem rozważań formalno-dogmatycznych mgr B. Bachurska uczyniła przepisy prawa, poglądy doktryny oraz stanowisko judykatury, tzn. Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego, Naczelnego Sądu Administracyjnego, wojewódzkiego sądu administracyjnego i sądów okręgowych. Wybór metod wykorzystanych w pracy okazał się słuszny, ponieważ dzięki ich zastosowaniu Doktorantka zrealizowała postawiony w dysertacji cel zasadniczy oraz wywiązała się z przyjętego zadania i udowodniła postawioną na wstępie tezę badawczą.

Odnosząc się do strony formalnej, należy stwierdzić, że praca została napisana poprawnym językiem prawniczym, z dbałością o precyzję wypowiedzi. Przedstawione zagadnienia charakteryzuje jasny, logiczny wywód związany z argumentacją Autorki lub prezentowanych poglądów doktryny i judykatury na rzecz stawianej tezy badawczej. Doktorantka przeanalizowała bogaty materiał normatywny dotyczący instytucji referendarza sądowego, a rozważania o charakterze dogmatycznym zostały wzbogacone ciekawymi wnioskami. Nie tylko strona merytoryczna, ale również metodologiczna nie budzą

zasadniczych wątpliwości. Autorka prawidłowo zastosowała metody do interesujących ją pól eksploracji badawczej. Nadmienić należy, że przypisy oraz bibliografia sporządzone zostały zgodnie ze sztuką, zaś wykorzystana literatura przedmiotu jest wystarczająca do postawienia tez badawczych i uzasadnienia wniosków.

2. Uwagi szczególne

Rozdział I. *Instytucja referendarza sądowego w polskim systemie prawnym* poświęcony został kształtowaniu się instytucji referendarza sądowego w polskim systemie prawnym. Trafnym zabiegiem Autorki było rozdzielenie prezentacji zagadnień tytułowych i przeanalizowanie ich w pięciu kontekstach tematycznych: *Kształtowanie się instytucji referendarza sądowego z perspektywy historycznej*; „Referendarz sądowy” – *pojęcie i istota*; *Ratio legis wprowadzenia instytucji referendarza sądowego do polskiego systemu prawnego*; *Konstytucyjne i międzynarodowe aspekty udziału referendarza sądowego w procesie karnym*; *Referendarz sądowy w postępowaniach innych niż karne*. Takie ujęcie zagadnień pozwala na czytelne i stopniowe wprowadzenie czytelnika w tematykę przedmiotu rozprawy doktorskiej.

W pierwszym kontekście tytułowego zagadnienia Autorka rzetelnie dokumentuje kształtowanie się urzędu referendarza sądowego, poczynwszy od zaznaczenia sposobu organizacji sądownictwa na ziemiach polskich oraz wpisania w ten system w XVI w. urzędników o nazwie *iurisperiti auditores*, którzy stali się pierwowzorem dla ukształtowania w 1512 r. właściwej nazwy tytułarnej – referendarz duchowny, po to, by następnie poczynić wnikliwe uwagi odnoszące się do dokumentacji zadań powierzonych referendarzom, a także, na ich tle, do utworzenia sądów referendarskich i ich funkcjonowania w systemie prawnym do czasu zaborów. Następnie przechodzi do syntetycznego przedstawienia sędziów pokoju wprowadzonych z mocy Konstytucji marcowej z 1926 r. i do czasów powojennych. W tej części wykazała znaczące różnice w pozycji ustrojowej sędziego pokoju oraz jego kompetencji względem referendarzy sądowych. W końcowej części rozważań przedstawiła proces kształtowania się pozycji referendarza sądowego na tle przepisów ustawy z 20 czerwca 1985 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy z 21 sierpnia 1997 r. o zmianie ustaw – Prawo o ustroju sądów powszechnych, Kodeksu postępowania cywilnego, ustawy o księgach wieczystych i hipotece oraz ustawy o prokuraturze (Dz.U. z 1997 r., nr 117, poz. 752) oraz aktualnie obowiązującej ustawy z 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych, która w art. 2 § 2 powierza referendarzom sądowym zadania z zakresu ochrony prawnej, inne niż wymiar sprawiedliwości. Doktorantka dostrzegła problem ustrojowych zmian w rozwiązaniach dotyczących unormowania pozycji i roli ustrojowej

referendarza sądowego, trybu powołania oraz podstaw funkcjonowania referendarza w polskim w wymiarze sprawiedliwości.

Drugi kontekst rozważań odnosi się do pojęcia i istoty referendarza sądowego. Zagadnienie to rozpoczynają wypowiedzi mające na celu zaprezentowanie poglądów przedstawicieli doktryny oraz stanowisko Sądu Najwyższego i Trybunału Konstytucyjnego w przedmiocie wykładni pojęcia „referendarz sądowy”. Jak słusznie zauważa Autorka, stanowisko doktryny oraz orzecznictwo w tej materii jest rozbieżne w zakresie statusu referendarza sądowego – czy jest to organ ochrony sądowej czy funkcjonariusz publiczny/sądowy. Należy docenić, że Doktorantka dostrzegła ten problem i sformułowała ważne uwagi w kwestii różnicy pomiędzy nadaniem referendarzowi sądowemu statusu organu ochrony sądowej i funkcjonariusza publicznego/sądowego. W związku z powyższym wywód na tle analizy przepisów ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych, zwłaszcza tych, które znajdują się w Dziale IV pod tytułem *Referendarze sądowi, kuratorzy sądowi, pracownicy sądów, stali mediatorzy, ławnicy oraz organy pomocnicze sądów*, jak i historycznym oraz prawnoporównawczym w pełni obrazuje istotne elementy różnicujące status organu ochrony sądowej względem statusu funkcjonariusza publicznego/sądowego. W świetle poczynionych rozważań i przyjętej argumentacji Autorka znakomicie udowodniła, iż „status referendarza określony został przez ustawodawcę poprzez wskazanie jego kompetencji, uprawnień oraz obowiązków. Natomiast definicja pojęcia referendarz sądowy może być różna, w zależności od jej ujęcia, czy to w aspekcie ustrojowym, proceduralnym, pracowniczym, czy też nadzorczym”. Stanowisko to w pełni podzielam.

Trzeci kontekst recenzowanego rozdziału poświęcony został omówieniu *ratio legis* wprowadzenia instytucji referendarza sądowego do polskiego systemu prawnego. W tej części rozważań w sposób pogłębiony i rzetelny ukazana została zmienność przyjmowanych w systemie prawnoustrojowym rozwiązań, które skłoniły Autorkę do opisanie problemu z powołaniem racji ustawodawcy przyjętych w uzasadnieniu do projektu ustawy nowelizującej Kodeks postępowania karnego z 2013 r. w brzmieniu: „wprowadzenie na pole procesu karnego referendarza sądowego jest wyjściem naprzeciw postulatowi wskazującemu, że udział w postępowaniu karnym referendarzy sądowych, poprzez wykonywanie «zadań z zakresu ochrony prawnej», byłby istotnym instrumentem usprawnienia tego postępowania i odciążenia sędziów od czasochłonnych, chociaż nieskomplikowanych pod względem prawnym czynności, które nie stanowią «wymiaru sprawiedliwości» w rozumieniu art. 175 Konstytucji RP, a w dużej części mają charakter administracyjno-organizacyjny”.

Kontekst czwarty rozdziału zawiera szczegółowe i pogłębione omówienie uregulowań prawnych zawartych w przepisach konstytucyjnych i w aktach międzynarodowych odnoszących się do udziału referendarza sądowego w procesie karnym. Stanowi on wprowadzenie do ostatniego zagadnienia niniejszego rozdziału – mianowicie zaprezentowania statusu referendarza sądowego w postępowaniach innych niż karne, to jest w postępowaniu cywilnym oraz w postępowaniu sądowoadministracyjnym. W tej części Doktorantka prawidłowo skoncentrowała uwagę na kompetencji referendarza w zakresie przyznanych mu uprawnień oraz na sposobach zaskarżania wydanych przez niego orzeczeń. Cenne są uwagi odnoszące się do kwestii zróżnicowania statusu referendarza na gruncie postępowania cywilnego względem w postępowania sądowoadministracyjnego.

Rozważania zawarte w rozdziale drugim zatytułowanym *Referendarz sądowy w wybranych obcych systemach prawnych* należy uznać za szczególnie wartościowe. Doktorantka analizuje tu pozycję referendarza sądowego w dwóch obszarach zagadnień prawnoporównawczych, które dotyczą, po pierwsze, rozwiązań obowiązujących w ustawodawstwie niemieckim, austriackim, hiszpańskim, francuskim i włoskim, a po drugie – regulacji związanych z przynależnością Polski do Europejskiej Unii Referendarzy i znaczenia tego faktu dla funkcjonowania referendarzy sądowych w poszczególnych krajach.

Odnosząc się do pierwszego obszaru zagadnień, należy podkreślić, iż Autorka, omawiając instytucję referendarza sądowego w wybranych państwach, szczegółowo i wnikliwie przeanalizowała proces wprowadzenia tej instytucji do danego ustawodawstwa, kwestie powierzonych referendarzowi ustawą zadań, tryb szkolenia referendarzy, katalog czynności wykonywanych przez referendarzy oraz problem kontroli procesowej dokonanych przez referendarza czynności, a także zaakcentowała problem rangi referendarza sądowego i jego pozycji w strukturze wymiaru sprawiedliwości. Cenne są również uwagi sformułowane w świetle przyjętych w poszczególnych państwach rozwiązań odnoszące się do problemu gwarancji zachowania niezależności i niezawisłości przez referendarza sądowego.

Drugi obszar tytułowego zagadnienia Autorka poświęciła natomiast omówieniu kwestii związanych z powstaniem Europejskiej Unii Referendarzy, jej struktury, statusu – początkowo jako organu konsultacyjnego, następnie organu doradczego, a od 2003 r. obserwatora przy Europejskiej Komisji na rzecz Wymiaru Sprawiedliwości (TSUE). W tej części syntetycznie omówiła znaczenie i założenia ukonstytuowane przez Radę Unii Referendarzy w dokumencie nazwanym Zieloną Księgą, po czym odniosła się do stowarzyszenia członkowskiego EUR funkcjonującego w Polsce pod nazwą Ogólnopolskie Stowarzyszenie Referendarzy Sądowych. Wywód rozpoczęła od krótkiego rysu dotyczącego

powstania stowarzyszenia, a następnie opisała przyjęte w statucie stowarzyszenia cele, formy organizacji i działalności, prawa i obowiązki członków, strukturę władz i ich kompetencje, działanie sekcji stowarzyszenia i sprawy majątkowe oraz wskazała na kwestie związane ze zmianą statutu, które reguluje zarówno statut stowarzyszenia, jak i regulaminy. Pewien niedosyt budzi fakt, iż po takim wprowadzeniu Autorka nie podjęła wysiłku bardziej dokładnego przeanalizowania celów stowarzyszenia, a ograniczyła się jedynie do ich wymienienia w sposób określony w § 5 statutu. Wydaje się, że w tym stanie rzeczy kwestię uzyskania statutu stowarzyszenia przez polskich referendarzy oraz wynikających ze statutu celów, a także problem dysponowania w ramach założeń statutowych prawem odpowiednio do konkretnego celu statutowego należało potraktować w sposób bardziej pogłębiony i poddać szerszej prezentacji. Ponadto w tym fragmencie pracy zabrakło pewnego podsumowania w końcowej części wywodu. Zasadne byłoby ustosunkowanie się merytoryczne do kwestii założeń i uwzględnienia lub nie racji celów wprowadzonych w obu statutach, tzn. Europejskiego Stowarzyszenia Referendarzy oraz Ogólnopolskiego Stowarzyszenia Referendarzy Sądowych.

Niezwykłe ciekawe rozważania zawarła Autorka w rozdziale trzecim swojej rozprawy doktorskiej, poświęcając je *Statusowi prawnemu referendarza sądowego w polskim systemie prawnym*. Chodzi o pozycje ustrojową (pkt 3.1) i zawodową referendarza sądowego (pkt 3.2) oraz o znaczenie aksjologiczne i normatywne niezależności sądów i niezawisłości sędziego w kontekście pozycji referendarza sądowego (pkt 3.3). W pierwszym obszarze zagadnień Autorka trafnie zauważa, iż kwestia niezależności referendarza sądowego nie została wprost zredagowana w postanowieniach Konstytucji RP, a jego niezależność wynikająca wprost z art. 151 ustawy o sądach powszechnych ograniczona jest do treści wydawanych orzeczeń i zarządzeń, które z mocy innych ustaw zostały mu powierzone, np. w art. 93 a § 1 i § 2 k.p.k. Cenne jest również zwrócenie uwagi na katalog gwarancji niezależności referendarza sądowego (pkt 3.1.2), który chociaż w przekonaniu Doktorantki zbliża pozycję referendarza sądowego do pozycji sędziego, to – jak słusznie stwierdza – „nie można postawić znaku równości między niezawisłością sędziowską a niezależnością referendarską”. W tej części rozdziału należy w szczególności podkreślić znaczenie merytoryczne i naukowe wywodu na temat charakteru zadań referendarzy sądowych w aspekcie wymiaru sprawiedliwości (pkt 3.1.3). Doktorantka na podstawie poglądów doktryny, przepisów Konstytucji RP oraz ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych trafnie dostrzega i prawidłowo przeprowadza pogłębioną i rzetelną analizę znaczenia pojęć „ochrona prawna” oraz „wymiar sprawiedliwości”. Słusznie wychodzi z założenia, iż „definicja pojęcia «ochrona prawna»

w ścisłym znaczeniu zależy od zdefiniowania pojęcia «wymiar sprawiedliwości». Pojęcie to bowiem wyznacza granicę w przekazywaniu kompetencji referendarzom sądowym». Ten zabieg pozwolił Autorce na sformułowanie istotnych i ważkich wniosków, np. gdy pisze, że „czynności, do których wykonywania w obecnym stanie prawnym uprawnieni są referendarze sądowi, nie mogą polegać na sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości, który polega na rozstrzygnięciu o prawach i podejmowaniu decyzji w sytuacji istnienia sporu prawnego co do meritum; okoliczność, że określona czynność wydawana jest w formie orzeczenia, nie przesądza jej charakteru. Znaczące jest bowiem to, czy zmierza ona bezpośrednio do rozstrzygnięcia sporu czy też jej celem jest zapewnienie prawidłowego toku postępowania sądowego”. Niezwykle cenne są również uwagi na temat niezależności referendarza sądowego i niezależność sądów oraz niezawisłość sędziego. W zakresie oceny treści merytorycznej recenzowanego rozdziału należy podkreślić jego znaczenie i rzetelny sposób zaprezentowania myśli, w szczególności w kwestiach dotyczących: niezależności jako zasadniczego atrybutu ustrojowej pozycji referendarza sądowego; charakteru zadań referendarzy sądowych w kontekście wymierzania sprawiedliwości; warunków wykonywania zawodu referendarza sądowego; dostępu referendarza do innych zawodów prawniczych. Rozważania poczynione przez Doktorantkę w obszarze trzech zasadniczych zagadnień cechuje dokładnie przemyślana analiza przedmiotowych kwestii, a zawartość merytoryczna odznacza się jasnym i czytelnym przekazem, prawidłową argumentacją wywodu oraz pogłębionym spojrzeniem na omawianą problematykę.

Rozważania zawarte w rozdziale czwartym poświęcone zostały *Pozycji referendarza sądowego w postępowaniu karnym*. W tej części pracy przeanalizowano dwa zasadnicze konteksty, pierwszy – odnoszący się do referendarza sądowego jako uczestnika procesu karnego oraz drugi – koncentrujący przedstawienie udziału referendarza sądowego w procesie karnym w aspekcie wybranych zasad procesowych. W pierwszym kontekście Autorka syntetycznie, ale prawidłowo odniosła się do funkcji, jaką pełni ten podmiot w postępowaniu karnym, wskazała na katalog czynności procesowych, do których dokonania uprawniony jest przez przepisy Kodeksu postępowania karnego referendarz sądowy oraz precyzyjnie wyjaśniła szczególny charakter jego działalności jako uczestnika postępowania karnego. W drugim kontekście dokonała prawidłowego wyboru i rzetelnie przeanalizowała wybrane zasady procesowe, z którymi referendarz sądowy w większym lub mniejszym stopniu jest związany. Należą do nich: zasada prawdy materialnej, zasada sądowego wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych, zasada ścigania z urzędu i zasada skargowości, zasada legalizmu i zasada oportunistu, zasada kontradyktoryjności i zasada inkwizycyjności, zasada

jawności, zasada instancyjności, zasada lojalności, zasada obiektywizmu, zasada trafnej reakcji karnej, zasada domniemania niewinności i zasada *in dubio pro reo*, zasada prawa do obrony, zasada swobodnej oceny dowodów i zasada bezpośredniości, zasada szybkości postępowania oraz zasada udziału czynnika społecznego w orzecznictwie sądów karnych. Na tle wymienionych zasad Autorka znakomicie udowodniła, które z nich mają bezpośrednie przełożenie na instytucję referendarza sądowego i w jakim zakresie wiążą go przy realizowaniu określonych czynności procesowych, a do których przestrzegania i w jakim zakresie referendarz sądowy jest zobowiązany tylko pośrednio. W kontekście zaprezentowanych zasad procesowych oraz wskazanej przez Autorkę argumentacji na rzecz ścisłego lub pośredniego związku danej zasady w urzeczywistnieniu jej realizacji w toku działalności referendarza sądowego należy zaakcentować w pełni racje Doktorantki i podkreślić ich ciekawy i merytorycznie uzasadniony przekaz wzbogacony o bogatą literaturę przedmiotu. Trzeba również podkreślić, iż zaprezentowana w zbiorze powyższych zasad zasada obiektywizmu pozwoliła Autorce uwypuklić i połączyć nie tylko problem związania referendarza sądowego z zasadą obiektywizmu, ale i dobitnie zaakcentować problem gwarancji zachowania obiektywizmu przez referendarza sądowego w perspektywie instytucji wyłączenia referendarza sądowego.

Bardzo obszerne rozważania zawarła Autorka w rozdziale piątym rozprawy, poświęcając je *Zakresowi kompetencji referendarza sądowego w postępowaniu karnym*. Na wstępie Doktorantka podjęła udaną próbę podziału uprawnień referendarza do dokonywanych czynności procesowych, przy czym zauważa również tzw. inne uprawnienia (s. 174–175), co w konsekwencji dało fundament do przyjęcia właściwej klasyfikacji i podziału kategorii uprawnień referendarza sądowego. W ramach analizowanych zagadnień trafną decyzją Doktorantki było oddzielne omówienie: uprawnień referendarza sądowego w zakresie wydawania władczych oświadczeń woli (pkt 5.3) oraz uprawnień referendarza sądowego do podejmowania czynności procesowych (pkt 5.4).

W punkcie 5.3 precyzyjnie i szczegółowo przeanalizowano rozwiązania ustawowe w przedmiocie: wydawania przez referendarzy wiążących poleceń (pkt 5.3.1), postanowień o charakterze obligatoryjnym, tj. postanowień o umorzeniu postępowania karnego (pkt 5.3.2), postanowień o zawieszeniu postępowania karnego (pkt 5.3.3), zarządzeń w kwestii nadania biegu sprawie karnej na podstawie art. 120 § 3 k.p.k., art. 338 k.p.k., art. 422 § 4 k.p.k. (pkt 5.3.4), postanowień o skierowaniu sprawy do mediacji w trybie art. 32 a k.p.k. (pkt 5.3.5), orzekania w przedmiocie udziału obrońcy lub pełnomocnika (pkt 5.3.6), orzekania w przedmiocie klauzuli wykonalności (pkt 5.3.7), zarządzania w przedmiocie wydania

odpisów i kserokopii akt (pkt 5.3.8), zarządzenia w postępowaniu o odtworzenie zaginionych lub zniszczonych akt (pkt 5.3.9), rozstrzygnięcia w sprawie dowodów rzeczowych (pkt 5.3.10), rozstrzygnięcia w sprawach z oskarżenia prywatnego (pkt 5.3.11), rozstrzygnięcia w przedmiocie kosztów procesu (pkt 5.3.12). W tej części zaakcentowane zostały zasadnicze aktywności referendarza sądowego w zakresie wydawania władczych oświadczeń woli. Doktorantka rzetelnie wskazała i wyjaśniła kategorie tych poleceń, do których wydania uprawniony jest referendarz i które na tle art. 15 k.p.k. w relacji do zakresu uprawnień referendarza sądowego ulegają znacznemu ograniczeniu. Słusznie opisała problem umocowania referendarza sądowego do wydawania postanowień o charakterze obligatoryjnym, w tym wydania postanowienia o umorzeniu postępowania i w sposób bardzo klarowny uzasadnia swoje stanowisko. Podzielam wątpliwość Doktorantki w kwestii zasadności ograniczenia funkcji referendarza do wykonywania zadań z zakresu ochrony prawnej w wypadku, gdy nie istnieją żadne przesłanki ujemne wprost wynikające z aktu zasadniczego, które ograniczałyby zakres badania sprawy przez referendarza wyłącznie do stwierdzenia braku przesłanek formalnych przed wydaniem decyzji o umorzeniu postępowania. Podobnie pozytywnie oceniam część odnoszącą się do zawieszenia postępowania w trybie art. 22 k.p.k. oraz dostrzeżenie problemu i sformułowane tam uwagi w przedmiocie udziału referendarza do wydania postanowienia o zawieszeniu postępowania w trybie art. 607 y § 1 k.p.k.

W drugiej części zawartej w punkcie 5.4 Doktorantka słusznie skoncentrowała uwagę na kompetencjach referendarza sądowego odnoszących się do sprawdzenia okoliczności faktycznych (pkt 5.4.1), tzn. wynikających z art. 97 k.p.k., a dotyczących sprawdzenia okoliczności faktycznych wtedy, gdy ta czynność nie wymaga przeprowadzenia dowodu oraz jego udziału w czynnościach przeprowadzanych na odległość (pkt 5.4.2). W tej części należy docenić wysiłek intelektualny i rzetelność prezentacji rozwiązań, w tym także ciekawe uwagi i wniosek *de lege ferenda* na temat czynności przeprowadzonych na odległość.

Kontynuację problematyki stanowi rozdział szósty zatytułowany *Tryb wydawania władczych oświadczeń woli oraz podejmowania czynności przez referendarza sądowego*. Na wstępie Doktorantka słusznie dostrzega problem związany ze swoistą luką w postaci przemilczenia przez racjonalnego ustawodawcę rozwiązania ukierunkowującego, w jaki sposób referendarz sądowy miałby zostać wyznaczony w postępowaniu karnym do podejmowania czynności wynikających z aktów prawnych, zarówno w Kodeksie postępowania karnego, jak i w regulaminie urzędowania sądów powszechnych oraz w ustawie – Prawo o ustroju sądów powszechnych. Autorka słusznie postuluje, że „zarządzenie wydane

na podstawie art. 93 § 2 k.p.k. wskazujące na przekazanie referendarzowi sądowemu akt sprawy celem podjęcia określonego uprawnienia w postępowaniu karnym nie powinno, przy zachowaniu zasad bezstronności wskazywać na konkretnego referendarza – a jedynie stwierdzenie, że sprawę należy przekazać referendarzowi sądowemu”, zaś „uprawnionym do przekazania oprócz podmiotów o których mowa w art. 93 § 2 k.p.k. powinien być każdy sędzia lub asesor”. Stanowisko to w pełni podzielam. Pewien niedosyt wzbudza natomiast zbyt ogólnikowo potraktowany problem wydawania przez referendarza sądowego decyzji procesowych na forum posiedzenia niejawnego. Autorka co prawda akcentuje, iż wydane decyzje procesowe na posiedzeniu przez referendarza nie odnoszą się posiedzeń jawnych, z wyjątkiem posiedzenia pojednawczego w postępowaniu prywatnoscargowym, wymienia je oraz syntetycznie objaśnia, dlaczego na takich posiedzeniach wyłączony od wydania postanowienia jest referendarz sądowy. Moim zdaniem w tej części zabrakło *stricte* odniesienia się do posiedzeń niejawnych, na których podejmowane są decyzje przez referendarza sądowego. Stąd niezrozumiałe jest, dlaczego Autorka podnosi fakt braku kompetencji w zakresie uprawnień referendarza sądowego analogicznych do tych, jakie posiada sąd czy przewodniczący składu orzekającego na posiedzeniu, skoro referendarz sądowy nie ma uprawnień orzeczniczych, a podejmuje decyzje procesowe na posiedzeniach w których, co do zasady, uprawniony jest do wydania postanowienia i zarządzenia, a posiedzenia takie mają na celu usprawnienie postępowania karnego, i czy w istocie z art. 95 § 2 k.p.k. należałoby wyprowadzić regułę, iż „tak jak przewodniczący składu orzekającego – referendarz sądowy kieruje przebiegiem posiedzenia”? W mojej ocenie tego typu stwierdzenie jest zbyt ogólne i wymagałoby nieco szerszego wyjaśnienia, m.in. w przedmiocie: co Autorka rozumie pod pojęciem kierowania posiedzeniem niejawnym, w jakim zakresie owo „kierowanie” będzie odnosić się do referendarza sądowego w kontekście istoty i charakteru posiedzenia niejawnego, na którym dochodzi do podjęcia postanowienia lub zarządzenia przez referendarza sądowego. Szkoda, że Doktorantka w tym miejscu szerzej nie odniosła się do wskazania i krótkiej analizy posiedzenia niejawnego oraz przedstawienia relacji w zakresie odmiennej konstrukcji względem posiedzenia jawnego.

W świetle powyższych uwag należy podkreślić wartość rozważań Autorki odnoszący się do : treści władczych oświadczeń woli referendarza sądowego (pkt 6.2.2); prawnych skutków i rektyfikacji rozstrzygnięć procesowych referendarza sądowego (pkt 6.2.3) oraz analizy rozwiązań w przedmiocie podejmowania czynności przez referendarza sądowego (pkt 6.3).

Rozdział siódmy zawiera analizę zagadnień związanych z kontrolą nad działalnością referendarza sądowego, natomiast kontynuację zagadnień stanowi rozdział ósmy odnoszący

się do prawnych konsekwencji nieprawidłowości w działaniu referendarza sądowego, co uzasadnia ich omówienie łączne. Ponadto należy zauważyć, iż problemy poruszone w rozdziale siódmym, a odnoszące się do: rodzajów kontroli (pkt 7.1); kontroli judykacyjnej w wyniku zaskarżenia rozstrzygnięć wydanych przez referendarza sądowego (pkt 7.2); kontroli judykacyjnej czynności wykonanych przez referendarza sądowego (pkt 7.3) oraz kontroli administracyjnej nad działalnością referendarza sądowego (pkt 7.4) są ściśle powiązane z problemami podjętymi w rozdziale ósmym w zakresie stwierdzenia nieprawidłowej działalności referendarza sądowego i wynikającej z tego odpowiedzialności, w tym dyscyplinarnej (pkt 8.1), karnej (pkt 8.2), odszkodowawczej (pkt 8.3), a także prawa przysługującego stronom procesowym do wniesienia skargi na przewlekłość (pkt 8.4). W mojej ocenie większość zaprezentowanych w wymienionych rozdziałach zagadnień cechuje rzetelność podjętej analizy prawnokarnej, a przedstawione w treści tezy są znakomicie uzasadnione na podstawie przywołanych poglądów doktryny, a także przez Doktorantkę i mają istotną wartość naukową. Rozważania zostały wzbogacone refleksjami dotyczącymi wykładni terminów, np. kontrola judykacyjna, społeczna, administracyjna czy odpowiedzialność dyscyplinarna, odszkodowawcza, administracyjna, oraz niezwykle istotnymi wnioskami *de lege ferenda*. W tej części pracy, po przedstawieniu rozwiązań prawnych dotyczących sprzeciwu i jego warunków formalnych, Doktorantka formułuje także mający znaczenie wnioski *de lege ferenda*, a nawiązujący do uprzednio zaproponowanych zmian w niektórych przepisach Kodeksu postępowania karnego w kwestii wprowadzenia sprzeciwu w wypadkach określonych w ustawie m.in. w postępowaniu o odtworzenie akt, przyjmując za zasadne powierzenie referendarzom sądowym prowadzenia takiego postępowania w całości, przy czym sprzeciw powinien przysługiwać wyłącznie od ostatecznego postanowienia wydanego w sprawie na podstawie nowej treści art. 165 k.p.k., aby sąd nie musiał wkraczać i podejmować czynności choćby wobec sprzeciwu wniesionego na zarządzenie wzywające do złożenia wniosków co do sposobu odtworzenia akt sprawy, o którym mowa w art. 162 k.p.k. (s. 252). Należy także docenić uwagi porównawcze w przedmiocie podobieństwa sprzeciwu karnoprosesowego i sprzeciwu sądowoadministracyjnego oraz jego odmienną konstrukcję prawną w postępowaniu cywilnym. Spostrzeżenie to, podbudowane rzeczową argumentacją, doprowadziło Doktorantkę do sformułowania dobrze przemyślanego wniosku o charakterze postulującym w postaci propozycji ujednolicenia koncepcji w zakresie charakteru orzecznictwa referendarza we wszystkich trzech procedurach – cywilnej, karnej i sądowoadministracyjnej (s. 253–254).

Rozdział dziewiąty stanowi zwieńczenie rozprawy doktorskiej. Doktorantka zaprezentowała tu funkcjonowanie referendarza sądowego w innych postępowaniach o charakterze represyjnym. Trafnym zabiegiem Autorki było rozdzielenie prezentacji zagadnień tytułowych tego rozdziału i odrębne przeanalizowanie udziału referendarza w trzech postępowaniach: w sprawach o wykroczenia (pkt 9.1), w postępowaniu karnym wykonawczym (pkt 9.2) oraz w postępowaniu karnym skarbowym (pkt 9.3). W kontekście podjętych w ostatnim rozdziale rozważań należy podkreślić ich wartość dla całościowego ujęcia tytułowej problematyki pracy oraz wyczerpującego i spójnego zobrazowania tematu referendarza sądowego w postępowaniu karnym.

Ostatnią część rozprawy stanowi *Zakończenie*, w którym Autorka formułuje wnioski *de lege lata* i *de lege ferenda* oraz prezentuje kolejne założenia w kwestii proponowanych zmian. Doktorantka koncentruje uwagę na najważniejszych poruszanych w pracy zagadnieniach i prezentuje wnioski stanowiące kompleksowe podsumowanie podjętych przez nią analiz dogmatycznych. Wnioski te są bardzo ważne i mają ogromną wartość nie tylko dla doktryny procesu karnego i praktyki wymiaru sprawiedliwości, ale także dla dookreślenia statutu i roli referendarza sądowego w polskim wymiarze sprawiedliwości.

Na zakończenie pragnę podkreślić, że podniesione powyżej drobne uwagi nie dotyczą kwestii zasadniczych i w żaden sposób nie mają wpływu na ocenę wyróżniającą całej rozprawy doktorskiej i jej wysokiego poziomu merytorycznego.

3. Uwagi końcowe

W konkluzji stwierdzam, że oceniana dysertacja doktorska mgr B. Bachurskiej stanowi bardzo interesujące, samodzielne i oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Autorka wykazała się szeroką znajomością zagadnień teoretycznoprawnych oraz znakomicie opanowała warsztat prowadzenia badań naukowych i umiejętność ich prezentowania.

Jednocześnie stwierdzam, iż recenzowana rozprawa doktorska mgr B. Bachurskiej zasługuje na wyróżnienie właściwego organu Uniwersytetu Rzeszowskiego.

W mojej opinii rozprawa doktorska autorstwa mgr B. Bachurskiej pt. *Referendarz sądowy w postępowaniu karnym* odpowiada wymogom przewidzianym w art. 13 ust. 1 ustawy z 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1789) w zw. z art. 179 ust. 1 ustawy z 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1669; Dz.U. z 2019 r. poz. 39), stanowiąc samodzielny i istotny wkład w naukę procesu karnego.